

Poznámka autorov internetovej stránky

Národnoobranný spis Ľudovíta Štúra „Devätnáste storočie a maďarizmus“ uverejňujeme v znení, ako bol publikovaný v diele: ORMIS, J. V.: O reč a národ. Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1973, s. 697-721.

Devätnáste storočie a maďarizmus

Ospravedlňujúci spis
Ľudovíta Štúra

Viedeň 1845

Nákladom Wenediktovho kníhkupectva

Nie je nikomu neznámou vecou, akú dôležitosť pripisujú všetci ľudia 19. storočiu. Áno, toto 19. storočie sa vysoko vyzdvihuje a preukazuje sa mu taká pozornosť, akej sa nedostalo ešte žiadnej dobe. V mnohých, ba skoro všetkých sociálnych a politických otázkach sa tak apeluje na 19. storočie, a to ešte častejšie ako kedysi na orákulum v Dodone v gréckom svete, takže sa prijíma toto odvolávanie sa na storočie ako jedine rozhodujúce, s vynechaním všetkých ostatných dôvodov a dôkazov. Preto sa hľadá na ducha toho storočia ako na vysokú autoritu, proti ktorej sa prehrešiť bolo by neslušné a nehodné, ba dokonca trestné. U všetkých národov Európy, tak západných, ako aj východných, zaznieva volanie na chválu storočia a všetky tie hlasy národov spojujú sa v jednom chóre, aby ospievali a oslávili: nože, teraz! Čo je teda 19. storočie, čo je jeho vysokozvelebovaný duch, čo je jeho význam?

Rozlišovací charakter tohto storočia, podľa ktorého mu prislúcha nárok na takú vysokú autoritu, hľadajú vo vysokom stupni vzdelania, ku ktorému sa ľudstvo po prejení tak mnohých stáročí vyšvihlo v terajšom storočí. Je to iste vzdelanie, ktorému prislúcha najhlbšie uznanie a autorita, lenže predstavy, ktoré majú ľudia o vzdelaní a pojmy, ktoré sa s ním spájajú, sú častejšie také neurčité, vágne, ba niekedy celkom prevrátené, takže sa len čírym predikátom, ktorý sa udeľuje nášmu storočiu, totiž pokiaľ ide o vzdelanie, ešte nijako nemôže nášmu storočiu dávať také vysoké miesto, ako sa obvykle dáva. Ak má dostať za podiel túto česť, ktorá sa mu preukazuje stavaním ho tak vysoko, čo sme už pripomenuli, a ak si ju má storočie zaslúžiť vysokým stupňom vzdelania, ktoré sa v ňom nachádza, musí byť to vzdelanie nevyhnutne skutočné a nielen formálne, nie bezcenná pozlátko alebo dokonca nepodarok, pri ktorom sa prichádza len k zdaniu a sama podstata zostáva nepovšimnutá. Z toho vidieť, že prv než vynesieme svoj úsudok a budeme súhlasiť s pochvalou storočia, musíme určiť, čo je skutočné vzdelanie, ktoré mu pravdaže dá nárok na spomenuté vysoké miesto, vágne predstavy o ňom musíme premeniť na pevnejšie ohraničené a falošné predstavy oddeliť.

Pod vzdelaním sa vôbec rozumie schopnosť najrozmanitejší obsah subsumovať pod všeobecné predstavy, ako aj opačne, vedieť ich aplikovať na najrozličnejšie veci. Keďže pri tomto vzdelaní nejde o podstatu vecí, ale o predstavy, ktoré tvoria ideálnu formu vecí, toto vzdelanie sa oprávnené nazve len formálnym. Treba uznať, že je ono v našom storočí veľmi rozšírené, denne sa viac a viac šíri, a tým naše storočie všetky predchádzajúce ďaleko prekonáva. No všetko toto vzdelanie je vôbec len nevyhnutnou podmienkou pre to vyššie, ktoré sa už viac neuspokojuje s jednoduchými predstavami. Veľmi mnohí berú vzdelanie v tomto zmysle, a tú vysokú česť, ktorá sa preukazuje nášmu storočiu, požadujú preň. Ak sa mu však má dať toto vysoké postavenie len preto, že obsahuje sumu tohto vzdelania, potom naše storočie nijako si nemôže nárokovať túto chválu, lebo skutočné vzdelanie sa tým ešte nedosahuje; ved' aj predošlé storočia stáli vysoko na tomto stupni vzdelania. Potom sa za vzdelanie vôbec vydáva spoločenské vzdelanie, ktoré zotiera všetky zvláštnosti, nalepené na jednotlivých ľuďoch, a radí ich k sebe všeobecnými predstavami a s nedbaním na ich zvláštnosti. Podľa toho sa odmeriava tak pokrok každého individua, ako aj celých národov. Toto vzdelanie je závažné, pretože obsahuje reflex pravého vzdelania. Túto jeho závažnosť vidieť aj podľa toho, že Francúzi napríklad odmeriavajú vzdelanie niektorého národa najmä podľa spôsobu, akým sa u toho národa zachádza s cudzincami a so ženami. No jednako je to len jedna strana a len jeden odraz toho vzdelania, ktoré my pokladáme za pravé, a tento odraz veľmi často môže byť pochmúrny, ba mnohokrát spoločensťvo v živote sa zdá byť len výsledkom drezúry. Čím viac a viac napredovali stáročia a čím viac sa ľudia na svojej púti prepracúvali ku skutočnému vzdelaniu, tým väčšiu pôdu si vymáhalo spoločenské vzdelanie, a to tak v lone jednotlivých národov, ako aj vo vzájomných vzťahoch národov, a naše storočie nesporne prevyšuje vo veľkosti tohto rozsahu všetky predchádzajúce. No to ešte jednako nijakým činom neopravňuje vyzdvihovať 19. storočie ako najvznešenejšie, všetky predchádzajúce doby ožarujúci čas. Ved' spoločenské vzdelanie je len jedným z reflexov samej podstaty a v dôsledku toho nemôže obsiahnuť jeho totalitu. Je teda to vzdelanie, ktoré sa nazýva osvietenstvom, skvelou zástavou, pod ktorou stáť postačuje za najväčšiu blaženosť a opravňuje hlasy národov na jeho vychvaľovanie? S tým takzvaným osvietenstvom sa zachádzalo ako s najvzácniejším šperkom, a pokladali ho za najcennejšiu vymoženosť, získanú v stáročných bojoch. Pri pozorovaní ho v pravom svetle však nemožno to takzvané osvietenstvo uznať za nič iné ako za nepodarenca, ktorý pri všetkej svojej prázdnote sa vysoko nafukoval a dvíhal najosobovačnejšie a najneslušnejšie nároky na svoju domnelú hodnotu. Lebo ved' čo urobilo toto takzvané osvietenstvo,

ktoré mnohí ešte aj dnes vysoko veľbia? O najhlbšom, ba najsvätejšom obsahu na náboženskom poli hovorí ono v bludnej domnienke o jeho hodnote ľahkovážne, nezvratným pravdám na politickom poli sa vysmieva a hľadá ich vydať napospas posmechu masy. Všeobecne sa namáha všetko vo svete existujúce a existovať majúce sväté a pravé pochopiť z hľadiska konečnosti, a všetko najvznešenejšie, najcennejšie, čo sa zjavilo v dejinnom vývoji človečenstva, vyhlásiť za vytvorené z pohnútok zisťnosti, sebeckta a čirej náhody. Tento sprostý spôsob chápania tiahne so sebou do blata najvznešenejšie a najváženejšie výtvyry, a hľadá ich tam umazať. No koľkokol'vek ráz sa to s nimi prihodí, cítvnu tie výtvyry, lebo klienti tohto spôsobu rozjímania môžu sa síce sami brodiť v močarine, ale tie výtvyry nikdy nemôžu byť ta zasotené, ale sa stále odtiaľ jagajú v blaženom pokoji. Vedúci zboru oných klientov takzvaného osvietenstva boli francúzski encyklopedisti, a ich náuky sa čoskoro rozšírili v rôznych európskych krajinách a roztrúsili semeno na bohatý a bujný podrast, ktorý však v našich časoch stále viac a viac vädne a pravdepodobne nebude dlho živoriť vo svojom mrzáctve. Sú ľudia, ktorým sa naše storočie javí v svetle tohto osvietenstva a oni práve preto, keďže osvietenstvo uznávajú za non plus ultra ľudského rozvoja, spievajú ohromné hymny, niekedy dokonca jasavé dityramby na chválu storočia. No všetky tieto spevy a veľbenia, ktoré počúť zo strany týchto domnelých osvietenecov, nemôžeme pokladať za skutočnú pochvalu storočia, lebo to takzvané osvietenstvo musíme vyhlásiť len za nepravý obraz a nepodarenca ducha, bažiaceho po skutočnom vzdelaní. Čo je teda vlastne tak nádherné na našom toľko vychvaľovanom storočí? Je to hádam výška, na ktorú sa vyšvihla veda po dlhých námahách a ktorú viacerí významní myslitelia našich čias označujú za kulminačný bod pre mnohé jej odvetvia? Aj keď nezdieľame náhľad týchto mysliteľov v tom rozsahu aký majú, jednako uznávame, a to s radosťou, že veda, a to najmä pre neúnavnú vytrvalosť a bohatého ducha Nemcov, vyšvihla sa na predtým nikdy nedosiahnutú a skutočne obdivuhodnú výšku. No nech by sa aj vyšvihla na akúkoľvek výšku, tvorí predsa v tomto svojom rozvoji iba jeden z faktorov vznešenosti a dobre zaslúženej chvály nášho vychváleného storočia. No ktorý je teda ten druhý skutočný faktor slávy nášho storočia, z ktorého sa opravdiví vzdelanci právom radujú?

Čím viac a čím hlbšie vnikol duch do všetkých oblastí fyzického a morálneho alebo nevedomého a povedomého sveta, tým viac a tým hlbšie musel poznať jeho vnútro, a čím viac ťažkosť musel pritom zdolávať, tým viac obsiahol aj samého seba, svoju hodnosť a významnosť. Spätne pôsobenie naň, alebo radšej s tým ruka v ruke idúci pokrok bol nevyhnutne potrebný. Touto namáhavou usilovnosťou a vypätím práce poznal duch onen zväzok, ktorý objíma a spája tak všetky výtvyry fyzického, ako aj morálneho sveta, a to jednak osebe aj navzájom medzi sebou. Týmto poznaním, a to tak zväzku, ako aj svojej hodnoty a platnosti, musel byť duch nevyhnutne nabádaný na to, aby to aj zjavil, a kde inde to mohol, ak nie na sebe blízkom povedomom poli, totiž v ľudstve, v jeho rozličných vzťahoch a výtvyroch života? Táto snaha ducha, samého seba uplatniť a zase sa nájsť a poznať vo svojej jednote, oznamuje sa v jeho rozličných smeroch a prejavoch, a to vo vnútri národov medzi sebou, v ich vzájomnom zblížovaní, ich rozličnom účinkovaní na seba, atď. Nikdy však táto snaha nevystúpila tak jasne, nikdy nebola tak stála, túžobná a zvonivá ako práve v našom terajšom vysoko oslavovanom storočí, a toto je podľa našej mienky skutočný základ a druhý faktor jeho vznešenosti. Touto stále viac a viac zjavnou snahou otvárajú sa, ako je to nepochybné, brány nového, šľachetnejšieho, vyššieho ľudského života, kde sa to bude trblietať krajšie a veľkolepejšie než kedykoľvek. Stal sa totiž adekvátnym svojmu pojmu a ľudstvo vstúpilo do nádhornejšej, nádejnejšej a obsažnejšej fázy svojho života. Preto pozdravujeme toto vysoko oslavované storočie s radosťne sa chvejúcou hrudťou a nadšene sa pripojujeme k chválospevu naň.

Ktoré sú to však zjavy, čo ich uvádzame ako dôkazy k svojim tvrdeniam a ktorými sa snaženie ducha, uplatniť sa vo svojej poznanej hodnote a známym spôsobom znova nájsť svoju jednotu, stále viac uznáva a konštatuje? Bolo by treba mnoho rozprávať, ak by sme chceli hoci len po istú mieru podrobne vyložiť všetky pokroky vo vnútri národov. Ony sú také jasné, do očí bijúce, natoľko denne vzrastajú a sa opakujú, že naskrze nemôžu ujsť vnímavému pozorovateľovi. Nechávajúc to teda bokom, chceme uviesť len jeden zjav, ale ďalekosiahly a vynikajúci, ktorý pozorujeme vo vzájomnom vzťahu národov a ktorý ako najvznešenejšiu vymoženosť čias, zároveň aj ako slávu a charakteristický typ nášho storočia uznávajú a oslavujú, a v ktorom mienime najpríjemnejšie uzrieť naznačené snaženie ducha. Národy v predošlom a ešte viac v minulých storočiach boli vo svojom živote, svojej krivde a bolesti odkázané na seba, v tomto vzťahu od seba do istej miery oddelené, tým však aj,

pokiaľ išlo o ich slobodný rozvoj, ba dokonca často o ich samostatnosť, prekérne postavené. Ako dôkaz nech slúži takzvaný *systeme compartageant*, ktorý s inými neurčitými systémami si našiel a uhájil miesto aj v knihe o práve národov. Národy sa proti národom častejšie popudili pre bezvýznamné prípady, osobný odpor niektorých, ba dokonca pre rozmar, ako sa to hojnejšie dokazuje najmä v análoch francúzskych dejín. Proti týmto náhodilostiam, ktoré často dávali príčinu ku krvavým svárom a nevyhnutne museli mať za následok neistotu trvania, a majetku národov, mohli brániť zase len náhodilosti: blahovôľa, známosť, príbuzenstvo významných jednotlivcov, rozličné, veľmi často podriadené záujmy atď. Národy vôbec stáli proti sebe ako osoby, v precíznom a príkrom zmysle tohto slova. Nebolo ani reči o niekom vyššom, ktorému by sa príkre národné osoby boli podriaďovali. Ako sa totiž povedalo, *systeme compartageant*, ako aj *predsuntý*, takzvaný gravitačný systém, nemohol pripustiť nič podobné vyššie. Ba i samu právnickú existenciu práva národov brali do pochybnosti a dokonca ju podľa postupu minulých čias jednotlivci ešte i dnes popierajú, hoci podľa našej mienky neprávo. Vtom vypukla koncom predošlého storočia francúzska revolúcia a jej smer, ktorý nasledoval maximá národov z predošlých čias, ohrozoval národy stratou ich najvyšších majetkov, historickej bázy ich rozvoja, samostatnosti, krajinských území atď. Z krátera revolúcie sa vynoril muž, skvelý a veľký ako vulkanický stĺp, ktorý verne nasledoval impulz svojho ľudu, jeho snahu urobil svojou a so svojimi oduševnenými zástupmi sa rozprestrel po šírých krajinách, jednu po druhej podroboval svojej moci a spájal s Francúzskom - bol to *Napoleon Bonaparte*. Ohrozené národy sa začali pozdvihovať a stavať proti príliš mocnému, lež čarovná moc bola príliš veľká. Pri jej prvom vystúpení nemohli sa skoro ani spamätať a mnohé pritom podľahli. Ale nevážené národy mnoho stratili a ruka Francúzska ťažko na nich doľahla, takže sa predsa znova pozdvihli, spojili sa a s novými silami vystúpili proti príliš mocnému a odrazili ho. On padol, Prometheus nového sveta, ktorý si osoboval všemocne sa zdajúcou rukou riadiť dejiny národov a bol, podobne ako Prometheus starých čias, ktorý bol pre zločin vypovedaný na Kaukaz, dovezený na smutný skalnatý ostrov, kde so zármutkom myslel na niekdajšiu svoju slávu. Národy vo svojej oduševnenej radosť nad víťazstvom sa zhromaždili prostredníctvom svojich predstaviteľov v starom cisárskom meste Viedni, a tam slávilí nádherný triumf, dôstojný ich víťazstva. Chór týchto triumfálnych piesní uviedol a oznámil národom začiatok novej éry. Na tam slávenom kongrese, kde boli pospolu prví, najlepší a najtalentovanejší ľudia z národov, bola prijatá doterajším zásadám a spôsobom konania priamo odporujúca zásada za základ vyjednávania a určenia vzťahov národov. Kongres, ktorý sa na ňu opieral, prisúdil právo národom, sporné otázky spravodlivo rozriešil, tým, ktorí v predošlých vojnách stratili svoje práva a svoje územia, ich vrátil, sváry múdro rozriešil a tým položil pevný historický základ právu národov. Čo prv bolo vágne, teraz získalo pevnú oporu a bolo posvätené hlasmi národov. Na tomto kongrese bola zásada legitimacy alebo zákonnej držby, keď aj nie prvý raz vyslovená, no prvý raz vo veľkom použitá na vzťahy národov a ich panovníkov. Medzi mnohými na viedenskom kongrese prítomnými panovníkmi vynikalo najmä osem mocností, ktoré najviac prispeli pri zdolaní veľkého dobyvateľa. Títo *puissances seignateurs* to boli, ktorí zaručili ustanovené a stále existovať majúce pomery medzi národmi. Z týchto mocností, ktoré so zreteľom na svoj vnútorný štátny život boli rozdielne utvorené a teraz ich všeobecné nebezpečie priviedlo k zjednoteniu, oddelili sa tri, ktoré sa zhodovali v princípoch vlády, susedili medzi sebou, a ako pri francúzskej invázii najviac ony viedli, tak aj na jej retorzii najviac síl vynaložili. Tieto mocnosti boli Rakúsko, Prusko a Rusko. Tieto mocnosti si teda ideu práva národov najjasnejšie uvedomili, a týmto vedomím hnané a posilňované založili známu Svätú alianciu, ktorá sľúbila pri všetkých svojich vnútorných a vonkajších konaniach podľa práva národov stále prísne nasledovať zásady kresťanskej spravodlivosti a lásky a usilovne pracovať na udržaní a upevnení mieru medzi kresťanskými národmi. Myšlienka Svätej aliancie má svetový historický význam, pretože sa javí ako prvý pokus vo svetových dejinách odvodzovať pomery práva národov z kresťanských zásad, národy pretvoriť zo strohých individuí na kresťanské subjekty a im poskytnúť ako len možno najlepšie zdokonalenie a rozvinutie všetkých ich duchovných síl v prospech mieru. Tu sa prvý raz vedome vyslovilo, že politika a mravnosť, ktoré vo vzájomných vzťahoch národov vo všetkých uplynulých storočiach boli prísne proti sebe stavané, majú byť a v kresťanských štátoch aj musia byť privedené k súladu. K známemu *Macchiavelliho* dielu *Il principe* a k tam vysloveným náhľadom, podľa ktorých sa štát zdá byť ako podstatne len mechanickými tendenciami ponímaný, tvoria pravý opak zásady, vyslovenej vo Svätej aliancii, hodné kresťanských suverénov, hodné

zanechať mená svojich zakladateľov na hlboké uctievanie aj najďalšiemu potomstvu. Ako sa už bolo povedalo, mocnosti, ktoré pristúpili k Svätej aliancii, boli Rakúsko, Prusko a Rusko, ktoré, ako sme už pripomenuli, boli aj s princípom vlády navzájom späté. Táto aliancia troch mocností vystúpila teda proti spolku západných mocností v takzvanej Quadrupel-aliancii⁷ ktorá bola utvorená podľa jej vzoru, ale nie v jej duchu, nebola uzavretá s vedúcimi kresťanskými myšlienkami. Pri tomto protivnom postavení východných a západných mocností nemohlo však dlho zostať, lebo na oboch stranách spojené mocnosti boli si vedomé svojho opačného vplyvu na národy a na obidvoch stranách mali rovnakú snahu, ktorá sa len v rozdielnej forme ukazovala, totiž právo národov neporušené zachovať, pred každým útokom ho ochrániť a nechať národy požívať blahodarný mier. V tomto jasnom poznaní zblížili sa obidva spolky a spojili sa, vystúpiať zo svojho predošlého izolovaného postavenia. A na tento spôsob sa spojili, nie síce vo výslovnej forme nejakého spolku alebo aliancie, ale skutkom, z čoho povstala - keďže sa dve hlavné mocnosti Quadrupel-aliancie oddelili od ostatných spojencov - takzvaná európska Pentarchia, ktorú možno pokladať za pokračovanie predošlej aliancie. Tento spolok piatich mocností sa urobil teraz strážcom práva národov a prevzal vedenie ich osudov.

Najnovšie dejiny poučujú, aké služby už urobila európska Pentarchia národom a človečenstvu; sú skutočne veľké a ich trvanie sa datuje len odnedávna. Aké služby ešte preukáže, ak Pentarchia sama vo svojom vnútri bude pevnejšie utvorená a bude po dlhší čas trvať. Naozaj je to povznášajúci pocit pre každého priateľa ľudí, ktorý tu vidí, že národy nie sú viac vydané napospas náhodilostiam, ale že nad ich právami bdejú najlepšie a najmocnejšie s láskou k spravodlivosti a s kresťanskou tendenciou. Hrubé násilie bolo dané do kľatby týmto zmyslom pre jednotu národov a ich suverénov a svojvôľa bola odkázaná do náležitých medzí. Povedzte, kde nájdete v dejinách podobný príklad, ktorý by sa dôstojne mohol postaviť pobok tomuto zjavu? Áno, tento zjav je najvznešenejšie divadlo v našom storočí, a že môžeme byť jeho divákmi, máme to vskutku pokladať za veľké šťastie svojho života. Akému množstvu národov už prislúžil právo tento vynikajúci súd národov, ako mnoho sporov, útlakov a nehôd všetkého druhu odvrátil ten istý súd od národov? Holandsku sa dostala spravodlivosť od tohto súdu národov a spolu s Belgickom sa vymanilo z už založeného krunieru. Ten istý súd ochránil Turecko pri jeho legitímite v Egypte, tak ako poprial sluchu aj požiadavkám statného a s európskou vzdelanosťou sa zblížujúceho *Mehmeda Aliho*. Ten istý súd zakázal pod trestom otrokárstvo a hanebné kupčenie s ľuďmi ustanoveniami o práve preskúmania skoro zamedzil. Týraných Drúzov a Maronitov sa tento súd národov s úspechom ujal u tureckej vlády. Prihovoril sa za Bulharov a Bosniakov, utláčaných svojimi pašami, a týmto príhovorom sa Turecko pohlo vyslať komisárov na preskúmanie sťažností tamojších obyvateľov a tým, ako sa úfame, zamedzí neplechty. Áno, všetky tieto fakty hlasno hovoria o duchu, ktorý oduševňuje a oživuje Pentarchiu, a ak sa hádam tu a tam vkradnú nekalé motívy a záujmy, skoriguje ich statočné spolupôsobenie ostatných. Keďže päť mocností, spojených v tomto súde národov, sú najväčšie a najvýznamnejšie v Európe, a Európa zase rozkazuje ostatným dielom sveta, možno povedať, že osudy národov a sveta pripadli týmto hegemonom človečenstva. V strede tohto súdu národov sa zjavujú Germáni, ktorí s románskymi národmi už po mnohé stáročia vedú niť svetových dejín a na pozdvihnutie ducha doteraz najviac prispeli. Sú reprezentovaní tromi hlasmi, Románi jedným hlasom a veľká časť slovanského kmeňa taktiež jedným hlasom.

V rade tohto významného súdu národov sa nachádza Rakúsko. Keďže ono vôbec geograficky stojí v strede mocností, tvoriacich Pentarchiu, nachádza sa v prostriedku aj morálne. Keď už ostatné mocnosti Pentarchie rozhodnejšie stoja proti sebe a pre svoje polozenie a iné pomery živo sú záujmami pohýbané, v sebe arondované, múdre a na skúsenosti bohaté Rakúsko zdá sa byť tým najmenej pohnuté. Prichádza tým do polozenia, že môže najpokojnejšie prihliadať vyjednávaniu mocností a svoj závažný hlas môže klásť na váhovou miskú z plného presvedčenia a lásky k spravodlivosti. No práve toto postavenie, ktoré má Rakúsko zaujímať v rade pentarchického súdu národov, zaujíma aj vo svojom vnútri, keďže medzi rôznymi, jeho slávne žezlo poslúchajúcimi národmi vystupuje ako múdry sprostredkovateľ a podľa svojho svetového postavenia, svojho povolania a princípu sa aj musí javiť v tejto peknej vlastnosti. Rakúske žezlo, ako sa povedalo, poslúchajú najrozličnejšie národy. Túto okolnosť niektorí politici tak využili, že známu výpoveď „divide et impera” naň obrátili a Rakúsku ju radili nasledovať, ale iba z politiky. To je však podľa nášho náhľadu iba jednostranné, číro len z hľadiska politiky diktované, chápanie Rakúska. Keďže Rakúsko

najrozličnejším národom žičí ich zvláštny rozvoj a podáva im k tomu pomocnú ruku, dostatočne tým uskutočňuje spravodlivosť, teda mravnosť, a tá je predsa najlepšou oporou vlády. Je možné, že tieto spravodlivé spôsoby konania sa zhodujú s požiadavkami politiky, a ak je skutočne tak, potom v Rakúsku politika a morálka sú jedno a to isté, lež na taký spôsob, že spravodlivý a skutočne ľudský postup rakúskej vlády dokončuje teorému, a politika pristupuje k tomu ako korolárium. Tým však zachováva Rakúsko vo vnútri to isté postavenie, ktoré má vo svete, čo my pokladáme so zreteľom na to za nanajvýš priaznivú konjunktúru. Keďže sa teda veci takto majú, musíme vyhlásiť Rakúsko za vládu 19. storočia v pravom zmysle slova, ktorá necháva národy prosperovať v ich prstonárodnom rozvoji a neobetuje ich abstraktným štátnym maximám.

V tomto zmysle Rakúsko postupovalo a postupuje so všetkými jemu podriadenými národmi. Nemci, ktorí tvoria panujúci národ, sú uprednostení; Taliani sa nechávajú rozvíjať, podáva sa pomocná ruka snaživým Čechom, prichádza sa na pomoc horlivým Maďarom; právom tak sa podporujú chrabrí Chorváti, Srbi a Valasi, ktorým sa práve tak ako ostatným povoľujú orgány na napomáhanie vzdelania. V rakúskom cisárskom štáte panuje dnes medzi národmi príčinnosť a práca, ktorá sa tu prv nikdy nevyskytovala v takej miere a v takom rozsahu. Vychádza množstvo časopisov a kníh; zakladajú sa nové ústavy na podporovanie vied, staré sa oživujú, zakladajú sa fondy na vydávanie užitočných kníh, udeľujú sa odmeny za dobré diela atď. Keď sa pozoruje táto činnosť a hodnotí sa všetko dobré a užitočné, čo odtiaľ vyplýva, nemožno na to inšie povedať, iba že slnko storočia vyšlo aj týmto národom.

Isteže sa národom vôbec zjavilo toto slnko storočia, a viaceré odpoly už zabudnuté národy, ako Flámovia v Belgicku, niektoré po stáročia hlboko zohnuté, ako Turkami zotročení Gréci a Srbi, povstali, ochránili svoju národnosť a postavili sa do radu národov. Európa ich vďačne prijala, radostne ich pozdravila, ba dokonca im poslala pomocné čaty ako Grékom filhelénov. Pekná, vznešená je táto účasť človečenstva na jeho údoch, národoch; je pekná a vznešená, hodná človečenstva 19. storočia. Domnievam sa, v tom zmysle, že totiž všetky národy Európy budú žiadať, aby boli uznané vo svojej národnej individualite pri statočnom úsilí za rozvojom a vzdelaním. Jeden z našich domácich novinárov nazval toto storočie storočím národností. Tým sa pokúsil naznačiť, ako sa mi zdá, snahu národov po ich uznaní, ktorú si nárokujú pre horlivosť vzdelávať sa, aby sa dôstojne zjavili v rade človečenstva, a to je charakteristické pre naše storočie. No on mal na mysli vôbec len národnosť, čiže formálne vedomie národa o sebe samom, a aplikoval to len na naše storočie, takže tým vyslovil nepravú a okrem toho plytkú, jednostrannú a povrchnú myšlienku. Je to nepravá myšlienka, lebo všetky v svetových dejinách pred nami stojace národy mali a museli mať toto formálne vedomie o sebe, pretože vystupovali v dejinách ako osoby a boli činné po celé stáročia. *Plato*, ako nám o tom podáva správu *Plutarchos*, radoval sa vo svojej poslednej hodinke, že bol najprv človekom, potom Helénom a že sa narodil v Sokratových časoch. Každý občan Ríma dobre vedel, že je *civis romanus*, a treba len pozrieť do *Sallustia* alebo *Livia*, aby sa videlo, ako hlboko precitovali Rimania, že sú Rimanmi. Toto isté vedomie možno nájsť u Frankov, najmä za čias Ľudovíta XIV.; to aj u Germánov, u ktorých sa to veľmi mocne vyjadrilo v časoch reformácie. *Luther* pocitoval veľmi hlboko svoju prstonárodnosť a hovoril o tom s plným vedomím. Tak aj oduševnený rytier *Ulrich von Hutten*, ktorý sa v tomto smere mocne vyjadril vo svojich heroických básňach. Tak napríklad hovorí vo svojom znamenitom heroicum, majúcom názov *Quod ab illa antiquitas Germanorum claritudine nondum denegarint nostrates medziiným takto:*

Maluit illa aetas, quam scribere, nitier armis,
 Edereque insigneis, quod scriberet altera pugnas,
 Quodsi nostra forent, victuris gesta libellis,
 Scripta velut Latiae, velut ampla volumina Grajae
 Cernimus historiae, non tantum haec ultima scirent
 Saecula, Teutonicas Alpino in vertice pugnas.

Alebo:

Objice livor edax: nos quasdam invenimus artes,

Quarum nulla satis laudem celebraverit aetas.
Nam quae sidereas vocalis machina turreis
Dejicit, ac solidas impulsa concutit arces,
Moeniaque et spissos, aggesto pondere, muros
Aequat, sternitque domus et destruit urbes,

Prodiit avnobilis. Nos primi excudimus aere
Et sculptis masura notis, tot saecula, tot annos,
Omne genus scripti vatum, aeternosque labores,
Quaeque diu nemo perituris scribere chartis
Posset, et in multas ita passim spargere gentes,
Per nos una dies in mille volumina profert. atď.

Tieto príklady nateraz stačia a zároveň stavajú do jasného svetla jednostrannosť toho ponímania. Zrejme je tento náhľad abstrahovaný z našich terajších pomerov v Uhorsku. Keď sa však tieto pomery prenesú na všetky národy, a potom sa vidia len vo svetle domácich pomerov a podľa nich sa posudzujú, je to v skutočnosti práve toľko, ako keď raz synovia Zeme, podliehajúc klamu, verili, že sa Slnko krúti okolo Zeme, a predsa len Zem obieha a stále obieha okolo Slnka. Plytký a povrchný je tento náhľad preto, lebo formálne vedomie národa, ktoré je vôbec vyjadrené v národnosti, dáva za najvyššiu, vedúcu myšlienku storočia, a ako sa povedalo, národnosť sama osebe vzatá je len forma, ktorá v tomto odlúčení nemá ešte žiaden obsah. Lenže vedúca myšlienka vekov a národov musí mať obsah, ktorý si národy alebo privlastnia, alebo sa ho snažia rozvinúť, no v čírej národnosti je predsa len nie daný. Pri tom všetkom je tento náhľad pre tých, ktorí ho vyznávajú, charakteristický pre čosi iné, a to preto, lebo z neho jasne vidieť, na čo sa teraz u nás kladie dôraz.

V tomto storočí teda, v ktorom národy povzbudené nadobudnutým mohutne účinkujúcim vzdelaním, aby si ho prisvojili a k človečenstvu sa dôstojne pripojili, silne sa zozbierali, v tomto storočí, ktoré má egidu nad nedotknuteľnosťou národov v ich ľudských právach, v tomto storočí, v ktorom sa mnohé už odpoly nezvestné národy so svojou národnosťou vyšli slniť na slnko storočia, pod touto vládou, ktorú sme označili za pravý výraz 19. storočia - obrátili aj Slováci zo svojich Karpát svoje zraky za slnkom, ktoré vystúpilo na horizonte čias, a radostne sa pripojili k duchovnému hnutiu ostatných národov šireho cisárskeho štátu a priložili ruky k dielu, ako aj ostatní. Predtým vo svojej duchovnej nečinnosti zväčša Čechmi zaopatrovaní duchovnou stravou, teraz sa prebudili a začali nielen pasívne, ale už aj aktívne duchovne sa správať, lebo elektrický úder pohýbal aj nimi, a čas bol pre nich práve tak vhodný, ako pre Maďarov a pre iné národy. Či teda nemusela po tomto prebudení, pýtam sa, či nemusela nasledovať činnosť, ktorá bola doteraz u nich neznáma, a či sa táto činnosť nemala prejaviť v ich ľudovej reči? Pýtam sa ďalej, nebol to nevyhnutný chod vecí? Oj, áno, a tento nevyhnutný priebeh každý nestranný človek uzná za taký a každá šľachetná duša schváli duchovné snaženie Slovákov. Slovákom sa prv nedostávalo mužov, ktorí by sa boli venovali vzdelávaniu národa, teraz však náhle vystúpili viacerí a s dobrou predzvesťou pre duchovný život Slovákov, zdatní, talentovaní mužovia, ktorí uchvátení láskou k vedomostiam a k svojmu ľudu náležite sa venovali jeho vzdelávaniu. Vystúpili usilovní zberatelia starých dokumentov a spisov, ako aj populárnych básnikov, svet už opustivší *Tablic*, vystúpil neúnavný pôvodca populárnych, veľmi užitočných spisov, profesor *Palkovič*. Potom sa objavil vysokovzdelaný pôvodca gramatiky nášho slovenského nárečia, ako aj zovrubného, dôkladného, v piatich veľkých zväzkoch spísaného slovníka, už zvečnelý *Bernolák*. Ďalej usilovný prekladateľ Svätého písma do nášho čistoslovenského nárečia, už zosnulý kanonik *Palkovič*. Po ňom sa objavil ako rečník a básnik zároveň vysoko sa vyznačujúci *Kollár* a s ním učení, dômyselný historik *Šafárik*. Potom skvelý, vysokonadchnutý básnik, ktorý vylúčil z karpatskej lutny hlbokodojemné zvuky, ctihodný *Hollý*, a objavili sa aj viacerí iní. Vysokopostavení ľudia vydali na svoje trovy dôležité, najmä ľudu venované knihy, tak ako urobil zvečnelý nitriansky biskup *Vurum* a sám krajinský primas, blahej pamäti kardinál *Rudnay*, tento dokonca sám prekladal spisy do slovanskej reči a v tej istej reči tlačou vydal aj svoje obsažné cirkevné kázne. No keď Slováci pri slnku, nad národmi stále viac vychádzajúcom, aj naďalej pokojne pokračovali vo svojej vzdelávacej práci, tu vystúpil nad nich oblak, ktorý zadržoval lúče žiariaceho slnka storočia a nenechal ich

svietiť na slovenské pole. Vznikla totiž myšlienka maďarizácie všetkých obyvateľov a národov našej vlasti, ktorá sa spustila na nich ako nejaká búrka. S touto myšlienkou súčasne vystúpili všetky domnelé dôvody, ktoré mali dokázať nevyhnutnú potrebu takejto maďarizácie nemaďarských národov Uhorska, a pretože sa táto myšlienka rozšírila a stala sa takzvanou fixnou ideou, vtedy boli prostredníctvom maďarskej žurnalistiky, aby sa pripravila cesta maďarizácii, všetky nemaďarské národy, predovšetkým však slovanský, posmievané a blatom pošpinené. Ich prstonárodnosť bola stavaná na pranier, a národom samým, predovšetkým však slovanskému, boli imputované zločiny rôzneho druhu, aby ich mohli vohnať do nastavenej siete. Alebo je nie tak, pýtam sa vás, pán *Lukács*, nie je slovanský národ a mužovia, ktorí viedli jeho vzdelávanie, vystavený na pranier verejnosti maďarskou žurnalistikou a inými vám veľmi dobre známymi spismi, a či tento opovrzeniahodný spôsob nakladania nedáva skutočne dostatočný dôvod na veľké sťažnosti a žaloby? Dajme tomu, že by sa v skutočnosti nič nebolo stalo na potlačenie národnosti nemaďarských obyvateľov Uhorska, neboli všetky tie utrhačstvá, všetky nezmyselné, o Slovanoch rozšírené správy, všetky nadávky, ktoré ta smerovali, Slovanov odstrániť z ich právneho postavenia, postačujúce na to, aby Slovanov naladili na žaloby a vedenie sťažností? Vláda verná svojmu vysokému poslaniu a v pravom porozumení 19. storočia ukázala sa milostivou k maďarskej národnosti, urobila jej veľké koncesie, a tým národ podnietila na rozvoj, čo iste urobila veľmi múdro a spravodlivo. Keď sa však dnes nejaký národ domnieva mať výlučné právo a inému upiera práve to, po čom on sám túži a čo si tak vysoko cení, tak je spôsob konania jeho alebo jeho vodcov sebecký, kastovnícky, a preto nešťachetný, až neľudský. Tento prípad sa stal s nami. Čo bolo nevyhnutnejšie, než aby Slovania vystúpili so žalobami a pokarhali každé proti nim podniknuté konanie, nazvali ho bezprávnym a neslušným. Vy však, pán môj, ste vystúpili v augsburskom *Allgemeine Zeitung* s tvrdením, že sa Slovanom nedialo žiadne bezprávie, nemali žiaden dôvod sa žalovať, všetky ich žaloby boli z povetria nalapané, a doložili ste k tomu dokonca ešte niektoré obvinenia proti Slovanom. Proti tomuto vášmu pokusu, vykričať Slovanov pred inými národmi za svojvoľníkov a proti tam utajeným, proti Slovanom namiereným výrokom pokladal som za svoju povinnosť brániť národ, z ktorého pochádzam a ktorého morálne pozdvihnutie mi leží na srdci, a obhajovať jeho snaženie ako oprávnené a držiace sa v medziach zákonnosti. Vy však ste neboli spokojný s mojim opísaním našich pomerov, potom ste tvrdili, že sú Slovanmi vedené žaloby bezzákladné a naliehali ste na mňa, aby som uviedol skutočnosti, ktoré dokážu, že sú Slovania utlačaní. Ja som vám, prirodzene, nemohol predložiť všetky nesčíselné, z maďarských novín a časopisov vzaté a na Slovanov nahromadené ohováračstvá a nadávky všetkých druhov, ako aj iné, tým istým oplývajúce spisy. Nebol by som totiž ani mohol na všetko to požadovať priestor v tomto európskom orgáne, ani som sa nechcel s takým niečím objaviť na tomto mieste pred zrakmi národov, lež som sa radšej uspokojil uviesť len jednotlivé skutočnosti. Po dlhšom mlčaní prichádzate teraz znova na bojisko a usilujete sa vyvrátiť tak mnou v *Allgemeine Zeitung* predloženú skutočnosť, ako aj v brožúre *Beschwerden und Klagen der Slawen in Ungarn über die Uebergriffe der Magyaren* z iného prameňa vzatý prípad z Lajoškomárna. Tento prípad na taký spôsob, že ste skutok síce nepopreli, lež predsa podkladáte iný sčasti modifikovaný dôvod tvrdého potrestania Slovanov za to, že prosili znova zaviesť bohoslužbu v svojej reči. Vybrali ste svoje dokazovanie z *Pesti Hirrapu* a pritom ste povedali, že na to nenasledovalo žiadne vyvrátenie z protivnej strany. No tomuto vášmu tvrdeniu musím hneď tu od začiatku odporovať, lebo odpoveď na to bola pravdaže predložená nestrannej redakcii *Nemzeti Ujságu*, ako to môže dosvedčiť ctený pán gróf *Ján Majláth*, no nevyšla tam pre isté okolnosti, ktoré odstrániť nebolo v moci redakcie. Ostatne podobné odvolávania sa zo strany, na ktorej vy stojíte, a ktorými vy chcete posilniť svoje domnelé, proti nám upravené tvrdenia, nemajú žiadnu cenu. Keby totiž aj panovali iné pomery, naše odpovede, s výnimkou *Nemzeti Ujságu*, iné noviny alebo len veľmi zriedka, alebo vôbec neprijímajú. Čo sa týka prípadu z Lajoškomárna, odvažujem sa podržať jeho správnosť na *ten istý* spôsob, ako je podaný v *Beschwerden und Klagen*, podopretý o nasledujúce dokumenty.

Pán *Ján Herkel*, advokát v Pešti, niekdajší zástupca týraných Slovanov, napísal teraz vlastnú správu o tomto prípade, keďže videl ako ten prípad prekrúcajú a, ako mi oznamuje, doručil tú správu na uverejnenie aj redakcii *Pesti Hirrapu* (ona tam podľa môjho vedomia dosiaľ nevyšla), bol však taký dobrý, zaslal mi svoju správu na použitie. Z tejto správy nestranného advokáta týraných vyberám teda toto. On hovorí: „Pred niekoľkými rokmi (bolo to roku 1828) prišli štyria roľníci z Lajoškomárna s

prosbou, napísanou ich dedinským notárom, v ktorej bola opísaná ich sťažnosť. Upravil som ich na vtedajšieho generálneho dozorca evanj. aug. vyzn. baróna Alexandra *Prónaya*, ktorého sa táto cirkevná vec najbližšie týkala; oni však hovorili, že uňho už boli a že ich on poslal ku mne. Prosili ma teda podporovať ich sťažnosť u vysokého kráľ. miestodržiteľstva, ktorá obsahovala toto: Oni, totiž obyvatelia z Lajoškomárna, zvolili si všeobecným uzavretím zboru a s vedomím vrchnosti duchovného, ktorý prevzal aj jemu zaslaný povolávací list, medzitým však prišiel iný, nimi nezvolený duchovný do ich zboru. Keď prišli na faru, aby privítali svojho zvoleného duchovného, boli nemálo prekvapení, keď tam našli iného, neznámeho, ktorý s nimi alebo hovoriť nevedel, alebo hovoriť nechcel. Tento prípad ich veľmi rozrušil. Niektorí z nich rozumeli síce trochu maďarsky, ale iní a ich ženy nerozumeli okrem materinskej reči žiadnu inú. U nich však vždy boli bohoslužby v ich materinskej reči, teraz sú však už dlho bez akýchkoľvek bohoslužieb, a keďže pre nich, úbohých roľníkov, je náboženstvo jedinou potechou na tejto zemi, aby celkom neboli bez tejto svojej potechy a bez bohoslužieb, boli prinútení na výročité sviatky ísť do vzdialených miest na bohoslužby. Totiž ten do ich dediny náhle došlý duchovný s nimi alebo hovoriť nevediac alebo nechcejúc, hoci boli donútení robiť všetko čo patrilo k farským prácam, ako najmä pole orať, zasiať a duchovného platiť, nechal ich bez všetkých im zrozumiteľných bohoslužieb. A ak zmeškali niečo z farských prác, bolo ich miesto vo väznici, v ktorej, keď tam raz boli zavretí, navštívil ich panský advokát a povedal im: „Naozaj je zle s vami. Prečo necháte tak so sebou narábať? Zanechajte tú ohavnú slovanskú reč a hneď bude koniec vašej krivde. Pozrite, veď predsa jete maďarský chlieb . . .”. Nato oni odpovedali: „Pane, my jeme chlieb, ktorý si s námahou zarobíme, a v tomto smutnom stave vzdycháme už dlhší čas.”

Pán Ján *Herkel* teda, ako tam udal, napísal túto ich sťažnosť. Mená žalobníkov boli *Bartoš* a *Vrabec*, na mená druhých dvoch sa už nepamätá. No sotva minulo niekoľko týždňov, hovorí pán *Herkel*, prišli k nemu zase traja bez akéhokoľvek písma a povedali: „Pane, sme z Lajoškomárna a poslal nás k vám pán generálny dozorca. Z domu sme odišli celkom tajne a len naše ženy vedia kam sme sa vystrojili, lebo ak by sa dozvedeli, kam sme išli, stalo by sa nám to isté, ako tým štyrom, ktorí tu boli predtým.” Pán *Herkel* sa nato spýtal, čo sa s nimi stalo, načo mu odpovedali: „Pane, ešte ani doma neboli, už čakali na nich hajdúsi ako na najväčších bakoňských zbojníkov. Vo Vespríme ich okovali do želez a hodili do temnice a potom boli potrestaní vypalicovaním. Jeden dostal 64, druhý 50, tretí 40 a štvrtý (bol to starec, ako vysvitá zo správy stolice, ktorú ona v tejto veci predložila vysokému miestodržiteľstvu a ktorú som tiež mal v rukách) 24 palíc. Dvaja z nich sú ešte v temnici, a my nevieme, čo si máme počať.” Pán *Herkel* im tentoraz nechcel hneď uveriť a spytoval sa, či tí druhí neboli vinní z niečoho zlého. Nato však oni povedali, že tí štyria boli v dedine najporiadnejší, celá dedina ich mala rada a nikdy nikomu z ľudí nič zlého neurobili, lež riadne zastávali panské a stoličné služby. Keď sa rozhovor skončil, dokladá pán *Herkel*, vyhľadal ho tajomník generálneho dozorca baróna *Alexandra Prónaya* a pozval ho k svojmu pánovi. Tomuto pozvaniu vyhovejúc, doručil *Prónaymu* narýchlo vyhotovenú písomnú sťažnosť, ktorú tento poctivec hneď odoslal do Viedne na vysokú uhorskú dvornú kanceláriu a z vlastného vrecka priložil k listu 50 zl., ktoré boli určené pre agenta. Pritom so slzami v očiach povedal: pri svojom bezpráví mali tí úbožiaci aj tak dosť výdavkov, on nikdy na to nepomyslel, že dožije ešte takéto hrozné veci. V tejto veci láskavo vynesená kráľovská rezolúcia z 30. septembra 1828 nariaďuje, že zbor v Lajoškomárne má mať slovanskú reč znajúceho kaplána, aby zbor nepostrádal duchovnú útechu. Stoličná správa, ktorá bola, ako sa už povedalo, predložená o tomto prípade vysokému miestodržiteľstvu, rozumie sa, hovorí síce, že títo ľudia boli potrestaní pre rušenie pokoja, no ďalej dokladá, že také potrestanie vyžadovala úcta k súdnej moci a národnej reči, lebo z rečových konfúzií nevzniká nič dobrého a šľastie krajiny sa môže napomôcť len jednotou rečí. Okrem toho sa prosí v tejto správe, aby bol advokát pán Ján *Herkel* prísne napomenutý pre vyhotovenie prosbopisu. Po desiatich rokoch ten istý zbor predložil generálnemu konventu v Pešti novú písomnú sťažnosť, v ktorej sa slovanskí členovia toho istého zboru žalujú, že hoci milostivá kráľovská rezolúcia nariadila pravidelne konať bohoslužby, predsa v tomto smere trpia veľký útlak. Totiž len každú štvrtú nedeľu, aj to len jednu hodinu na začiatku sa zúčastňujú na bohoslužbách, nemajú však nijaké iné bohoslužby. Ďalej sa žalovali, že ich duchovný M. nechá ich požívať svätú Večeru Pánovu v roku len raz alebo dva razy, a to niekedy aj v robotný deň, a vtedy oni často museli konať službu pre panstvo. Preto aj istá ženská osoba, ktorá nemohla dosiahnuť od duchovného

udelenie svätej Večere Pánovej v materinskej reči, ale jej ešte vynadal, prestúpila na rímskokatolícku vieru. Nato si ešte sťažovali na správanie duchovného a doložili, že z týchto dôvodov sa viac než štyridsať manželských párov odsťahovalo zo zboru na pokojnejšie kraje. Počet slovanských členov toho istého zboru udávajú v tomto prosbopise 253 duší, a proti tomu maďarských 84. Tak, čo na to poviete, pán môj, a ako chcete ospravedlniť tento postup?

Keďže práve hovoríme o generálnom konvente, chcem spomenúť ešte iný prosbopis, ktorý tiež v tejto veci 6. septembra 1838 podali generálnemu konventu slovanskí členovia zboru vo Velegu, v Stolnobelehradskej stolici. Tam sa medziiným hovorí: „Slovanskí členovia evanjelického zboru vo Velegu so zlomeným srdcom predstúpení pred tvár jeho vysokoblahorodia (totiž generálneho dozorca, túto hodnosť mal vtedy vyššie spomenutý barón *Alexander Prónay*, šľachetný, kresťanskou láskavosťou nadchnutý muž) a so vzdychaním žalujú, že nám bolo odňaté najlepšie, najkrajšie a najdrahšie, čo sme mali na tejto zemi, totiž sväté bohoslužby v chráme, táto Božia milosť a útecha evanjelia. Len pred pár dňami mal náš kazateľ vo svojom byte zhromaždenie a súd proti nám, biednym Slovanom. Dal si tam pozvať niektoré svetské osoby a stoličných úradníkov, najmä obecného richtára, panského úradníka a niektorých najprudších Maďarov, a tam sa konala porada o nás a našej žiadosti. Žiadali sme totiž, aby nás nechali slúžiť všemocnému Bohu v našej materinskej reči, tak ako Maďarov, lebo dávame práve tak ako aj oni peniaze a obilie na farárov plat, lebo sme práve tak mali podiel na stavbe novej fary, kúpe zvonov, kalicha atď., ako aj oni. Nehľadiac na to, uzniesli sa na tomto cirkevnom konvente: že ak Slovania urobia niečo proti kazateľovi, hneď im domy popredajú a oni musia opustiť obec. Okrem toho na tomto konvente vymenovali jedného Maďara, ktorý má nad tým bdieť a za tým slediť, aby len čo by niektorý zo Slovanov hovoril proti tomuto konventu alebo kazateľovi, bol hneď poviazaný poslaný do stoličného domu a tam uväznený alebo dôkladne potrestaný.” Po tomto úvode vyložili, akým spôsobom sa im obmedzujú a prekážajú bohoslužby v ich materinskej reči, ako aj vyučovanie detí v nej. K tomu doložili, že ich kazateľ K. u superintendenta dištriktu tajne udal len tri duše, no ich je na počet 126.

Kamenický prípad som vyrozprával podľa hodnoverného údajaja istej duchovnej osoby, ktorá sama bola o jeho správnosti natoľko presvedčená, že si umienila ho s jedným článkom zaslať do *Allgemeine Zeitung* alebo ho už aj poslala ctenej redakcii. Akože som mohol vziať z povetria ten prípad, keďže som nikdy nebol v Abovskej stolici, a tak nepoznám ani miesto, ani tamojšie osoby? Oná hodnoverná ctihodná duchovná osoba, od ktorej som počul o kamenickom prípade, je pán *Michal Hodža*, evanjelický farár v Sv. Mikuláši, v Liptovskej stolici, muž s takou vyskúšanou láskou k pravde, takou miernosťou a počestnosťou, že všetci, ktorí ho poznajú, majú neobmedzenú dôveru k jeho tvrdeniam a výrokom. Túto dôveru aj u svojich súvercov a súkmeňovcov v plnej miere požíva a jej je aj úplne hoden. Tomuto mužovi o kamenickom prípade, ktorý som spomenul v *Allgemeine Zeitung*, rozprával pán *Karol Serday*, učiteľ pri tom istom evanjelickom zbore, čestný muž. On počul o udalosti na svojej ceste po horných stranách Uhorska v mestečku Sečovciach, priamo od pána duchovného *Sörösza*, spomenutého kazateľa kamenického zboru, ktorého tam cestujúc náhodou našiel, počul rozprávať a povedané hneď z úst pána *Sörösza* zapísal do svojho denníka. Keď ste teda, pán môj, popreli tú skutočnosť v *Allgemeine Zeitung*, v číslach 30 a 31 z roku 1844, a pri svojom popieraní ste sa odvolali na list samého pána *Sörösza*, ktorý práve všetko mnou prednesené vyhlásil za klamárske a vymyslené pradiivo, a tým sa zdal pravdu tvrdiť, obrátil som sa listovne na pána *Hodžu* a poprosil som ho všetko to prísne vyskúmať a objasniť. On zase v tej veci oslovil pána *Serdaya* a naliehal naňho, aby mu to všetko znova vyrozprával a podal podrobnú správu. Pán *Serday* však povedal, že by mohol vyrozprávať znova len to isté a na ten istý spôsob, ako už prv urobil, poukázal na svoj denník a hneď sa vyjadril, že je hotový pred príslušnou vrchnosťou prisahu zložiť na to, že celú správu až do najmenších detailov počul bezprostredne rozprávať samého pána *Sörösza*. Prv však než by bolo došlo k tomuto závažnému aktu, písal pán *Hodža* priamo pánu *Söröszi*, a vyzval ho v tom liste na jeho svedomie, alebo priznať správnosť skutočnosti, rozpovedanej pánu *Serdaymu*, alebo zas priznať sa k tomu, že všetko to len žartovným spôsobom, asi na vyplnenie zbytočného času nejakým rozhovorom, vyrozprával pánu *Serdaymu*. Pán *Hodža* nechal pánu kazateľovi *Söröszi* dlhší čas, aby vstúpil do seba a na odpoveď, a pre túto príčinu aj moje ospravedlnenie vychádza o niečo neskoršie, než malo prísť pred publikum. Pán *Sörös* list správne dostal podľa poštovej doručky, na ktorej sa nachádza jeho vlastnoručný podpis a ktorá je teraz uložená u mňa, no až do tohto času

neodpovedal na list. Keď teda pán *Hodža* a pán *Serday* videli, že od pána *Sörösza* neprichádza žiadna odpoveď, posledný sa odobral k prvému podžupanovi Liptovskej stolice, pánu Pavlovi *Madocsánymu*, pred ktorým po zloženej prísaha vypovedal, že mu pán *Sörös* nasledujúce vyrozprával od slova do slova. Je tu teda porážajúce svedectvo pre pravdivosť mnou predostretej skutočnosti, je tu silný dôkaz, že sa Slovania v Uhorsku nesťažujú bezzákladne a že, ako by to chceli nahovoriť ich protivníci, nerobia neslušný krik. Pri uvedenej skutočnosti, pán môj, nemiešajte sa do veci; lebo by ste mohli opak môjho tvrdenia, opierajúc sa o *Sörös*ov list, v dobrej viere celkom drzo vykrámiť pred publikum. Pán *Sörös* však, ktorý vo svojom liste a ten - mimochodom povedané - ako triumf koloval takmer po všetkých maďarských časopisoch, celú skutočnosť poprel a zahrnul ma nadávkami a posmechom, nech zodpovie za to pred svetom, pred Bohom a pred svojím svedomím. Oné zneuctujúce výrazy, ktoré boli viac než nešetrné, ako ste sami povedali, odrazili sa odo mňa a dvojnásobnou váhou zasahujú hlavu niekoho iného. Vec ostatne nepotrebuje žiaden ďalší komentár. Bolo by len spravodlivé a slušné, keby maďarské časopisy, ktoré prijali ten list, uverejnili teraz aj moje ospravedlnenie. Bolo by to spravodlivé a slušné a uvidím, kto z nich vykoná spravodlivosť a povšimne si pravdu. Ak to neurobia, jasne a názorne dokážu čo sú.

Čo sa týka iných prípadov, predstavujem si vec tak, alebo chcem aspoň veriť na vašu česť, že vám tie prípady nemohli prísť na vedomie a vy v tejto nevedomosti o Slovanoch, ktorú ja prijímam za ozajstnú, ste mi v tomto časopise robili výčitky, že sa Slovanom nedeje nijaké bezprávie a že teda bezdôvodne žalujú. Neskoršie však, keď ste sa aj vy už o všeličom dozvedeli, upriamili ste sa zmenšovať alebo okrášľovať skutočnosti, aby ste formálne zostali dôsledným. No je skutočne omnoho lepšie, holdovať právu a pravde, nech aj stoja na opačnej strane, ako ľpiet' na formalizme, a pokúšať sa o dialektiku alebo kazuistiku. Snaha niektorú vec pravdivo poznať, iným ju však za nepravdivú vydávať, je formou zla, ktorú môže prevýšiť len irónia, v ktorej iba vlastná domýšľavosť rozhoduje nad všetkým dobrom a zlom, ba dokonca ona určuje, čo je dobro a zlo.

V závere sa spytujete, pán môj, či nemecká tlač aj naďalej bude poskytovať miesto pre domnelé ohováračstvá. Vy sám ju chcete prinútiť na to, aby v budúcnosti nič nerobila, a podľa vašej mienky preto nemá nič robiť, lebo ako sa domnievate, možno sa v krátkom čase obidva národy budú potrebovať. Už v tom je, pán môj, čosi podozrivého, že chcete prinútiť nemeckú tlač, aby mlčala o slovanských veciach z dôvodu potrebnosti, teda z nečistého ohľadu. Prečo ste, ak ste si taký istý svojej veci, priamo nepovedali nemeckej tlači, aby sa neznehodnocovala ohováračstvami, ale ste dôvod ab utíli uviedli ako určujúci dôvod pre nemeckú tlač? No, pán môj, aký ste vy ešte aj intolerantný, keďže potlačenému chcete upierať jeho právo, totiž žalovať sa, alebo aspoň to chcete zamedziť, aby žaloba neprišla na verejnosť? Musím vám preto otvorene a bez obalu aj to povedať, že tá večitá honba za sympatiami z dôvodu spoločných záujmov atď., nevydáva dobré svedectvo o svojej veci a jej sile. My Slovania sa naozaj nezaháňame tak za sympatiami, ako to iní robievajú, a veru ich ani nepotrebujeme, lebo sme si istí svojou spravodlivou vecou. Kto sa však obáva, že jeho vec nie je morálne dosť silná a mohla by utrpieť škodu pri akomkoľvek nepatrnom prípade, nech sa zháňa za sympatiami, a na miesto toho, aby zostával v sebe, nech sa - dovolím si taký výraz - nachádza stále mimo seba samého. Pri spravodlivej veci prichádzajú sympatie samy sebou. Iné sympatie, ako napríklad tie, ktoré sa odvodzujú z dôvodu ab utíli, sú a podľa svojej povahy môžu byť len nestále, partikulárne a čoskoro zmiznú. Aj to ešte doložím, že by sa Nemecko zrieklo svojho vnútra, keby sa pridalo k podobnej jednostrannosti, akú vy žiadate od neho.

Vy ste, pán môj, ešte koncom minulého roku, v závere svojho článku o populačných pomeroch v Uhorsku, mysleli ako ja, a v tom istom článku, odpovedajúc na môj druhý, proti vám upravený článok, zvaľovali ste na mňa nedôslednosti a protirečenia. Nepokladal som za hodné námahy, aby som vám odpovedal na to, lebo miesto, ktoré ste dopriali môjmu článku vo vašom, nemá nijaké dôkazy a obsahuje len rozumkárenie. Zvláštnym spôsobom nazývate môj článok, v ktorom sa podľa vašej mienky vraj nachádzajú nedôslednosti a protirečenia, zručným manévrom! Úprimne povedané, až doteraz mi bolo neznáme, že v zručnom manévrovaní sú možné aj nedôslednosti a protirečenia, a vy, pán môj, mňa obviňujete z protirečení! Vy, ako sa zdá, mnoho dáte na logiku - no kde vám ona zostala? Alebo rozumiete pod tým zručným manévrom iba pozlátkové pletky dialektiky? Na to vám však musím povedať, že niečo takého nepotrebujem, lebo som si vedomý spravodlivosti svojej veci a prenechávam to na použitie inému, komu sa to môže zísť. Vy ste ďalej vyslovili vo svojom

druhom článku, že o tej veci nechcete viac písať a napriek tomuto svojmu vyjadreniu sa zase ohlášate. Z toho nemôžem usudzovať na nič inšieho, len že dáte veľmi mnoho na posledné slovo podľa formy; no, verte mi, posledné slovo podľa formy nie je vždy aj posledným slovom podľa obsahu.

Musím ešte upozorniť aj na to, že vy ste práve tak ako o nás Slovanoch v Uhorsku, tvrdili aj o Nemcoch v Sedmohradsku, a namáhali ste sa to aj dokázať, že sa im od tamojších Maďarov nedeje žiadne bezprávie. No jeden tamojší statočný Nemeck vás, a to, ako sa domnievam, s dobrým výsledkom, poučil o inšom.

Človečenstvo sa nenechá zaprieť, a rovnako nie ani mohutný duch časov. Nádherné, krásne storočie svitlo národom a prostredníctvom národov človečenstvu. Veru naozaj sa zle vzdoruje skutočnému duchu času a jeho požiadavkám. V práve toľkej miere, v ktorej vzdorujúci poznáva mohutného ducha času, poznáva aj čas jeho. Vieme dobre, že horlivosť zavše prekypí, vytrvalosť je však zlostná, keď sa prekročia riadne hranice, lebo má v sebe reflektujúcu vôľu. My sa ešte stále ufame, že Maďari uznajú naše národné právo a dobre porozumejú príkazu ducha alebo človečenstva 19. storočia a napraví, čo sa prihodilo v náš neprospech. Maďari už tak mnoho dosiahli pre svoju národnosť, že nám môže zostať tá naša troška, a nech nám nabudúce bude podľa práva nedotknuteľnou. Nikdy sme nezanedbávali svoje povinnosti voči Uhorsku, preto nechceme byť ani na právach ukracovaní. Možno teraz hovorím naprázdno, no nech neuplynie čas, aby sa o ňom nevydalo svedectvo!

Na záver musím ešte podotknúť, že ak nie ste spokojný s týmito skutočnosťami, alebo ak sa ukáže potreba predložiť ďalšie, uvediem ich viac, a to také, ktoré som videl na vlastné oči a ktorých správnosť naozaj nebude môcť nikto popierať.